

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Zihinsel Yetersizlik

Zihinsel yetersizlik; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında çeşitli nedenlere bağlı, genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik ve bunun yanı sıra uyumsal davranışlarda da yetersizlik gösterme durumu olarak tanımlanmaktadır.

Nasıl fark edilirler

- Geç ve güç öğrenirler.
- Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır.
- Öğrendiklerini çabuk unuturlar.
- Genelleme yapamazlar.
- Parçadan bütüne doğru öğrenirler.
- Arkadaşlık kurmakta ve sürdürmekte zorlanırlar.
- Sosyal faaliyetlere karşı ilgisizdirler.

Zihinsel Yetersizlik Türleri

- 1- Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
- 2- Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey
- 3- Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar gereksinim duydukları destek miktarının düzeyine göre bir grup içerisinde sınıflanmakta birlikte aynı grupta yer alan her bir çocuk birbirinden çok farklı özellikler gösterir.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Zihinsel Yetersizlik

Akademik Başarı:

Akademik kavram ve işlemleri, özellikle soyut kavramları öğrenmede yaşanan güçlükler. Zaman kavramının öğrenilmesinde yaşanan güçlükler.

Biliş Ötesi: Bir problemi çözmeyi planlama, planı uygulamaya koyma, sonucun sağlanmasını yapma gibi problem çözme sürecini koordine etme becerilerindeki güçlükler

Dil ve Konuşma: Alıcı dil "kendisine söyleneni anlama" ve ifade edici dil "düşüncelerini karşı tarafa anlatma" becerilerinde sınırlılıklar

Genelleme/Uyarlama: Öğrenilen bilgi ve becerilerin hayata uyarlanması; farklı kişi, ortam, araç gereçlerle de yapılmasına yönelik güçlükler. Yeni durumlara uymada yaşanan güçlükler.

Zihinsel Yetersizlik Gelişim Özellikleri

Davranışsal: İlKendi yaşına, cinsiyetine, bulunduğu ortama ve toplumsal yapıya uygun davranışları öğrenme güçlükleri

Dikkat: Dikkatini bir iş/görev üzerine odaklama, ve dikkatini sürdürmedeki güçlükler. Dikkat ve bir iş/görevle ilgilenme süresinin kısa olması, dikkatin çabuk dağılması.

Hafıza: Bilgileri zihne kaydetme ve gerektiğinde hatırlayarak kullanmada yaşanan güçlükler.

Sosyal Duygusal: İlişki kurma ve sürdürmede güçlükler, grup rollerine uygun davranışlar sergileyememe,

Fiziksel: İlek bir yetersizlik "Serebral palsy, epilepsi, otizm gibi", kaygı bozuklukları vb.

Sınıfta Zihinsel Yetersizliği Olan Bir Öğrencim Var

- Gelişim alanları dikkate alınarak bireysel eğitim programları hazırlanmalıdır.
- Somut ve görsel materyaller kullanılmalıdır.
- Öğrencinizi tahtayı ve sizi rahat görebileceği şekilde sınıfın ön tarafına oturtun.
- Öğrencinin çalışma gruplarına katılımını destekleyin.
- Öğrenciye başarabileceği görev ve sorumluluklar verin.
- Öğrencinin soru sormasına, gerektiğinde konularının tekrar edilmesine fırsat tanıyın
- Sınıf kurallarını belirleyin, sınıf kurallarını tek tek öğretin ve kuralların yazılı/görsel olarak yer aldığı bir pano hazırlayın.
- Dersi anlatırken çok uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınin.
- Sınavlarda öğrencinize ek süre verin.
- Öğrenciniz yazılı anlatımda güçlük yaşıyorsa sözlü sınav, kısa yanıtı, çoktan seçmeli veya boşluk doldurmalı sınavları tercih edin.
- Matematik, fen ve teknoloji gibi derslerde sınav sonuçlarını değerlendirirken yalnızca sonuca değil, yaptığı işlemlere de puan verin.
- Öğrencinizi kendi içinde gösterdiği gelişme ile değerlendirin ve öğrencinizin yapamadıklarına değil yapabildiklerine yoğunlaşın.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Özel Öğrenme Güçlüğü

Öğrenme güçlükleri okuma güçlükleri, okuduğunu anlama güçlükleri, yazma güçlükleri ve matematik güçlüğü olarak ortaya çıkmaktadır.

Okuma, yazma ve matematikte zorluklar yaşayabilirler ancak zeka düzeylerinde bir sorun yoktur.

Okuma bozukluğu (disleksi) okumada belirgin hataların görüldüğü bir bozukluktur.

- Bu çocuklar şekil olarak birbirine benzeyen harfleri karıştırırlar. (b-d, d-t, ş-s, g-y vb.)
- Harfleri yanlış okuma ve birbirine karıştırma
- Okurken harf atlama, harfleri okumama
- Bazı kelimeleri atlama ya da eksik okuma
- Kelime içinde harflerin yerini değiştirme ('en' yerine 'ne')
- Kelimeyi yanlış okuma ve bir kelime yerine başka bir kelime okuma ('ağaç tomurcuklanmaya başladı' yerine 'ağaçlar tohumcuklanmaya başlar' gibi)
- Okurken sık sık durma
- Yavaş okuma
- Okumaya cümlelerin sonundan başlama

DİSLEKSİ

Disgrafi ciddi yazma güçlüğü olarak ifade edilmektedir ve disgrafi olan çocuklar yazma becerilerini edinmekte ve/veya yazılı ifade becerilerini geliştirmekte zorlanmaktadır.

- Yazı yazarken bazı harf ve sayıları, kelimeleri ters yazırlar ya da karıştırırlar. (b-d, d-t, m-n, g-y, b-p, 2-5, 6-9, 12-21)
- Yazarken bazı harfleri, heceleri atlar ya da harf, hece eklerler.
- Yazarken kelimeler arasında hiç boşluk bırakmaz, ya da bir kelimeyi iki üç parçaya bölerler.
- Tahtadaki yazıyı defterine yazmakta ya da öğretmenin anlattığını yazmakta güçlük çekerler.
- Yazıları okunaksız ve çirkindir.
- Kalem uygun biçimde tutmakta güçlük yaşarlar.

DİSGRAFİ

Diskalkuli ciddi matematik güçlüğü olarak açıklanmaktadır ve diskalkuli olan çocuklar temel matematik becerilerini ortaya koymakta güçlük yaşarlar.

- İşlem yaparken sürekli parmaklarını kullanma
- Temel matematik işlemlerini çok yavaş veya zor çözme
- Toplama ve çarpma işlemlerindeki değişme özelliğini tanımada zorlanma
- Zamanı anlatmada zorlanma
- Matematiksel sembolleri karıştırma
- Analog saatleri okumada zorlanma
- Nesnelere arası uzaklığı anlamada zorlanma
- Çarpım tablosunu öğrenmede zorlanma
- Dört işlem becerisinde işlem yönlerini karıştırma
- Çarpma ve bölme işlemlerinde zorlanma

DİSKALKULİ

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri Özel Öğrenme Güçlüğü

Sınıfımda Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bir Öğrencim Var

- Bu öğrencilerin zihinsel yetersizliği olmadığı için ihtiyaç duyduğu alanlara yönelik BEP hazırlayın.
- Okuma parçaları, yazma ödevleri, çalışma kâğıtlarında uyarlamalar yapın, Örneğin; okuma parçaları için metin yapısını büyütün, tekrardan yazdırın, satır aralıkları veya puntoları değiştirin,
- Sözel bilgiyi destekleyecek resim, somut materyal, harita ve yerküreler kullanın. Ayrıca konunun ana hatlarını gösterecek kavram haritalarından yararlanın, konuyu özetleyin, bol şekil ve resim kullanın, bilgileri büyük renkli kartonlara yazdırın/çizdirin, üzerinde bilgilerin özetlendiği küçük bilgi kartları hazırlayın, kartları öğrencinin cebinde saklaması gerektiğini anlatın, zaman zaman onlara bakmasını sağlayın.
- Öğrenciyi iyi geçindiği ona yardım edecek bir akranı ile oturtun.
- Öğrenci yazılı anlatımda güçlük yaşıyorsa sözlü sınavları, kısa yanıtı, çoktan seçmeli sınavları tercih edin.
- Öğrenciye başarabileceği görev ve sorumluluklar verin.
- Sınıf ortamında yeterli olduğu alanlarda kendini ifade etmesine fırsat tanıyıp, yetersiz olduğu alanlarda çalışmaya katılımına teşvik edin.

A B C D
E F G H

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Yaşına ve seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik/hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerini en az iki ortamda ve altı ay süreyle gösteren, bu özelliklerin 7 yaşından önce ortaya çıktığı nörobiyolojik bir bozukluktur.

DEHB 3 ayrı türden oluşur ;

- **Dikkat eksikliğinin baskın olduğu DEHB türü** : Bu öğrenciler okulda dikkat hataları yaparlar, bir faaliyet üzerinde uzun süre çalışmakta güçlük yaşarlar ve dış uyaranların etkisine açık olurlar. Çalışmalar ve aktiviteler için gerekli eşyaları kaybederler(defter, kalem vb.) Kendisiyle konuşulurken dinlemiyor gibi görünür.

Dikkat konusunda DEHB olan çocuklarda görülen 3 temel sorun :

- Dikkati sürdürülebilmek
  - Neye dikkat edeceğini seçebilmek
  - Dikkatini bir uyarandan diğerine kaydırabilmek
- **Hiperaktif-Dürtüsellüğün baskın olduğu DEHB türü** : Bu öğrenciler sınırsız enerjileri ve belirli bir süre yerinde durmada yaşadıkları güçlüklerle dikkat çekerler. Sürekli hareket halindedirler. Sorulan soru bitmeden cevabını söyler, grup içinde kendi sırasını bekleyemez. Çoğu zaman başkalarının sözlerini bölerler.
- **Birleşik Tip DEHB**:Dikkat eksikliğinin ve hiperaktivite-dürtüsellüğün bir arada görüldüğü türdür.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Sınıfımda DEHB Olan Bir Öğrencim Var

- Öğrencinizi duvar tarafında olacak şekilde ön sıraya oturtun.
- Sınıf ortamında öğrencinin dikkatini dağıtacak materyalleri sınıfın arka tarafına alın.

- Öğrencinin uygun olmayan davranışını önlemek için yapmakta olduğu davranış yerine istenilen davranışa yönelik yönerge verin. (Sürekli kalem çeviren öğrenciye çevirme demek yerine "defterini aç" denmesi gibi.)

- Öğrencinin sınıf içinde belli zamanlarda hareket etmesini sağlayacak görevler verin. (kalem açma, tahtayı silme vb.)
- Sınıf içerisinde öğrencinin hareketliliğini kontrol altında tutmaya yönelik belli aralıklarla tüm sınıfın katılacağı gevşeme ve esneme egzersizleri yapın.

Yazı yazma problemi olan veya testte başarısız olan öğrencileri sözlü sınavla değerlendirin.
Sınavlarda ek süre verin.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Dil ve Konuşma Güçlüğü

Başkalarının söylediklerini anlamakta (alıcı dil) veya duygularını, düşüncelerini yeterli düzeyde sözel olarak aktarmakta (ifade edici dil) yaşanan güçlük dil bozukluğu olarak adlandırılmaktadır.

Nasıl fark edilir?

- Sesleri atarlar ya da düşürürler. "kapı" yerine "apı" gibi.
- Kelimenin içindeki bir sesin yanına aynı sesi veya başka bir sesi ekleyip çıkarırlar. "Aşağı" yerine "şağı", "saat" yerine "sahat" gibi.
- Kelime içindeki bir ses yerine başka bir ses çıkarırlar. "arı" yerine "ayı", "araba" yerine "ayaba", "kitap" yerine "kipat" gibi.
- Kelimeleri ve heceleri tekrar ederler. "P-p-peki", "ol-ol-olmaz" gibi.
- Konuşurken yüzde gerilim, kaş göz oynatma vb. hareketleri görülür.
- İsteklerini anlatma yerine jest, mimik, hareket kullanırlar.

Sınıfımda Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Bir Öğrencim Var

- Öğrencinizin konuşmaya istekli olmadığı durumlarda konuşması için zorlamayın.
- Öğrencinizi konuşmaya teşvik edin, konuşurken sorun yaşadığında cümlesini onun yerine tamamlamayın ve sözcük eklemeyin.
- Öğrencinizin söylediklerini anlamadıysanız, söylediğini tekrar etmesini isteyin. İkinci tekrardan sonra hala anlamadıysanız bir kağıda yazmasını isteyin.
- Konuşmaya uygun jest ve mimikler kullanın fakat bunların abartılı olmamasına dikkat edin.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

İşitme Yetersizliği

İşitme duyarlılığının kısmen ya da tamamen yetersizliğinden dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanmada ve iletişimde yaşanan güçlükleri ifade eder.

Nasıl fark edilir?

Konuşmalarında belirli sesleri düşürür ya da değiştirirler.

Konuşurken bazı sesleri atlar, sözcükleri yanlış söylerler.

İsteklerini anlatmak için gereğinden fazla jest ve mimik kullanırlar

Sesin geldiği yönü tayin edemezler.

Bedensel devinimlerde denge bozukluğu görülür.

Konuşmalarında tek düzelik görülür (fısıltılı veya bağırarak konuşma görülür.)

İşitebilmek için konuşana doğru yönelirler

Çevrelerindeki seslere duyarsızlık gösterirler.

Konuşulanların özellikle bazı sözcüklerin yinelenmesini isterler.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

İşitme Yetersizliği

Dil ve İletişim Özellikleri

Genel olarak işitme yetersizliği olan çocukların, işitme kayıpları onların **alıcı dil** becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkiler. Alıcı dilde yaşanan sorunlar **ifade edici dili** de olumsuz olarak etkiler.

Sosyal Duygusal Özellikler

İletişimde yaşadıkları sorunlar işitme yetersizliği olan çocukların bazen asi, utangaç ya da sorumsuz olarak nitelendirilmelerine yol açabilir. İşitme yetersizliği olan çocuklar başkalarının **duygularını fark etmede, anlamada ve yorumlamada** birtakım sorunlar yaşayabilirler.

Bilişsel Özellikler Akademik Başarı

İşitme yetersizliği olan çocuklar işitme sorunlarından dolayı bazen hafıza/bellek süreçlerinde sorun yaşayabilir ve akranlarına oranla daha düşük performans sergileyebilirler. İşitsel ipuçlarını alamadıklarından bazen dikkati yöneltme ile ilgili sorunlar yaşayabilirler.

İşitme yetersizliği olan çocuklar **okuma yazma öğrenmede** zorlanabilirler.

Sınıfta İşitme Yetersizliği Olan Bir Öğrencim Var

- Öğrenciyi tahtayı ve sizi rahat görebileceği şekilde sınıfın ön orta sıraya oturtun
- Öğrenci ile konuşurken göz kontağı kurun.
- Çok yüksek sesle veya fısıldayarak konuşmayın.
- Konuşma hızınızın normal olmasına dikkat edin.
- İşitme yetersizliği olan öğrenci ile konuşmaya başlarken kendisiyle konuştuğunuzu fark etmesini sağlayın.
- Elinizle işaret edebilir ya da omzuna dokunabilirsiniz.
- Anlaşılır ve kısa cümleler kurun.
- Tahtada yazı yazarken ya da arkanız öğrenciye dönükken konuşmamaya özen gösterin.
- Öğrencinizi kendi içinde gösterdiği gelişme ile değerlendirin.
- Yapamadıklarına değil yapabildiklerine yoğunlaşın.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Görme Yetersizliği

Görme gücünün kısmen ya da tamamen yetersizliğinden dolayı bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumudur.

Nasıl fark edilirler ?

- Kullandıkları materyalleri gözlerine tutarlar, okuma mesafeleri kısadır.
- Görme yetersizliğinden kaynaklanan eksiklikleri diğer duyu organlarını kullanarak telafi etmeye çalışırlar.
- Nesnelere elleriyle tanımaya çalışırlar.
- İnce motor becerileri gerektiren çalışmalarda zorlanırlar.
- Arkadaşlarının defterine bakarak tahtadaki yazıyı defterine geçirirler.
- Hareket halindeki bir nesneyi gözleriyle takip edemezler.
- Gözleri kaşıma, kısarak bakma, gözlerde sulanma gibi fiziksel belirtiler gösterirler.

Sınıfta Görme Yetersizliği Olan Bir Öğrencim Var

- Az gören/görme engelli öğrencinizi sırasına kolaylıkla girip çıkabileceği şekilde sınıfın ön tarafına oturtun.
- Sınıfınızdaki eşya, araç ve gereçlerin yerlerini sabit tutun, değişiklik yaptığınızda öğrenciye bilgi verin.
- Sınıfta görme güçlüğü olan öğrencinizle konuşurken kendisiyle konuştuğunuzu anlaması için adını söyleyin.
- Ders sırasında tahtaya konuları yazarken, sözel olarak da ifade edin.
- Öğrenciye okulun bölümleri ve sınıfı tanıtırken "şuradaki, ötedeki ..." gibi ifadeler yerine "sağındaki, solundaki" gibi ifadeler kullanın.
- Görme engelli öğrencinin hızına uyum sağlayın ve yol göstermek amacıyla bir adım önünden yürüyün.
- Görme engelliler kollarından destek alırlar. Kol kola girmeniz gerekiyorsa siz onun kolun girmeyin, kolunuza girmesini teklif edin.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Bedensel Yetersizlik

Hastalıklar, kazalar ve genetik problemlere bağlı olarak kas, iskelet, sinir sistemi ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizliklerdir.

Nasıl fark edilirler?

- Bağımsız hareket edebilme becerileri, devinimsel koordinasyonları sınırlıdır.
- Hareketten çekinir, pasif kalmayı tercih ederler.
- Denge bozuklukları görülür.
- Özel yürüyüş tarzları vardır.
- Kol, bacak, eklem ağrılarında şikayet ederler.

Sınıfta Bedensel Yetersizliği Olan Bir Öğrencim Var

- Öğrencinizi sınıf içinde kolaylıkla girip çıkabileceği bir yere oturtun.
- Öğrenciniz tekerlekli sandalyede oturuyorsa yardım etmeniz gerektiğinde öğrencinizin göz hizasında bulunmaya dikkat edin.
- Öğrenciniz yazmada güçlük çekiyorsa sözel olarak değerlendirin.
- Öğrencinizi kendi içinde geliştirdiği gelişme ile değerlendirin.
- Öğrencinin yapamadıklarına değil yapabildiklerine odaklanın.

Yetersizlik Türleri ve Tanılama Süreçleri

Tanılama Sürecinde Sınıf Öğretmeninin Görevleri Nelerdir?

Bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yaşitlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren öğrenciye ilişkin gözlemlerini aile ile paylaşır.

Öğrencinin güçlük çektiği alanları azaltmak ve sınıf içi etkinliklere uyumunu sağlamak için bilgi toplar.

- Akademik yönden güçlü ve zayıf olduğu alanlar,
- Aile ortamındaki durumu ve ailenin çocuğun eğitimine katkıları,
- Geçirdiği kaza ve hastalıklar,
- Sürengen hastalığının olup olmadığı, ilaç kullanıyorsa ilacı hangi saatlerde aldığı ve yan etkileri

Okul rehberlik ve psikolojik danışma servisini bilgilendirerek, önerilerine başvurur.

Toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ve öğrenciyi eğitsel değerlendirmeye gönderilmeden önce sınıftaki akademik ve sosyal ortama dahil etmek için gerekli tedbirleri alır.

- Uygulanmakta olan programın farklılaştırılması
- Öğrenme ortamında fiziksel düzenleme
- Öğretim yöntem ve tekniklerinde düzenleme
- Öğretim materyallerinde düzenleme yapılması

Öğrencinin kaydettiği gelişmeleri izler ve alınan tedbirleri gözden geçirir.

Alınan tedbirlere rağmen öğrenci eğitim hizmetlerinden yararlanamadığı takdirde özel eğitim ihtiyacının belirlenmesi amacıyla "Eğitsel Değerlendirme İsteği Formu"nu e-rehberlik modülünde doldurarak okul rehberlik ve psikolojik danışma servisine bilgi verir.